OLIY TA'LIMDA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA TALABALARNING AKADEMIK FAOLIYATINI MUVOFIQLASHTIRISHNING INNOVATSION MODELI

Esonturdiyev Jahongir Alisherovich
Surxondaryo viloyati Termiz shahri
5-umumiy o'rta ta'lim maktabi o'qituvchisi
Elektron pochta: jahongiresonturdiyev961@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.21847080

Annotatsiya: Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalarida talabalarning akademik faoliyatini muvofiqlashtirishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning ilmiy-metodik asoslari tahlil qilingan. Tadqiqotda sun'iy intellekt vositalarining ta'lim jarayonini rejalashtirish, monitoring qilish, tahlil etish va individuallashtirishdagi imkoniyatlari yoritilgan.
Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, oliy ta'lim, akademik faoliyat, innovatsion model, ta'lim menejmenti, raqamli texnologiyalar, akademik monitoring, shaxsiylashtirilgan ta'lim.

Abstract
This article analyzes the scientific and methodological foundations of using artificial intelligence technologies to coordinate students' academic activities in higher education institutions. The study examines the potential of AI tools for academic planning, monitoring, assessment, learning analytics, and personalized education.
Keywords: artificial intelligence, higher education, academic activity, innovative model, educational management, digital technologies, learning analytics, personalized learning.

Kirish

aqamli transformatsiya sharoitida oliy ta'lim tizimida ta'lim jarayonini samarali tashkil etish, talabalarning akademik faoliyatini muvofiqlashtirish hamda ta'lim sifatini oshirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda sun'iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi oliy ta'limda yangi boshqaruv mexanizmlarini shakllantirish imkonini bermoqda. Mazkur texnologiyalar talabalarning o'quv faoliyatini tahlil qilish, individual ta'lim yo'nalishlarini belgilash, o'zlashtirish darajasini prognozlash va qaror qabul qilish jarayonlarini qo'llab-quvvatlashda muhim vosita sifatida namoyon bo'lmoqda.

Hozirgi kunda ko'plab xorijiy universitetlarda ChatGPT, Gemini, Microsoft Copilot, adaptive learning platformalari va Learning Analytics tizimlari o'quv jarayonini boshqarishda faol qo'llanilmoqda. Ushbu vositalar talabalarning ehtiyojlarini aniqlash, o'quv natijalarini monitoring qilish va o'qituvchilarga tezkor tahliliy ma'lumotlarni taqdim etish imkonini beradi. Natijada ta'lim jarayoni yanada moslashuvchan, shaffof va samarali tashkil etilmoqda.

Shu bilan birga, O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida sun'iy intellekt texnologiyalaridan akademik faoliyatni muvofiqlashtirish maqsadida foydalanish bo'yicha ilmiy-metodik tavsiyalarni ishlab chiqish zarurati mavjud.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotda tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, kontent tahlili, modellashtirish hamda ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish metodlaridan foydalanildi. Shuningdek, sun'iy intellekt

texnologiyalarining oliy ta’limdagi qo‘llanilishiga oid zamonaviy ilmiy manbalar va xalqaro tajribalar o‘rganildi..

Sun’iy intellekt texnologiyalarining oliy ta’limdagi imkoniyatlari

Sun’iy intellekt (SI) texnologiyalari oliy ta’lim tizimida ta’lim jarayonini boshqarish, talabalarning akademik faoliyatini tahlil qilish va ta’lim sifatini oshirishning muhim vositalaridan biriga aylanmoqda. Mazkur texnologiyalar katta hajmdagi ma’lumotlarni qisqa vaqt ichida qayta ishlash, talabalarning o‘quv natijalarini tahlil qilish hamda individual ta’lim yo‘nalishlarini tavsiya etish imkoniyatiga ega. Shu jihatdan sun’iy intellekt nafaqat ta’lim vositasi, balki akademik boshqaruvni takomillashtiruvchi innovatsion mexanizm sifatida ham qaralmoqda.

Bugungi kunda sun’iy intellekt asosidagi platformalar talabalarning o‘zlashtirish darajasini muntazam monitoring qilish, o‘quv jarayonidagi muammolarni erta aniqlash va o‘qituvchilarga tezkor tahliliy ma’lumotlarni taqdim etishda samarali qo‘llanilmoqda. Bunday yondashuv akademik qarorlarni aniq ma’lumotlar asosida qabul qilish imkonini yaratadi hamda ta’lim jarayonining shaffofligini ta’minlaydi.

1-jadval

Sun’iy intellekt texnologiyalarining talabalarning akademik faoliyatini muvofiqlashtirishdagi imkoniyatlari

Sun'iy intellekt texnologiyasi	Qo'llanilish yo'nalishi	Kutilayotgan natija
ChatGPT	Mustaqil ta'lim, maslahat, topshiriqlarni tushuntirish	Mustaqil ta'lim samaradorligi ortadi
Gemini	Axborot izlash va tahlil qilish	Akademik izlanishlar sifati yaxshilanadi
Microsoft Copilot	Hujjatlar, taqdimot va hisobotlar tayyorlash	Vaqt tejaladi, unumdorlik oshadi
Learning Analytics	O'quv faoliyatini monitoring qilish	O'zlashtirish darajasi tahlil qilinadi
Adaptive Learning	Individual ta'lim yo'nalishini shakllantirish	Shaxsiylashtirilgan ta'lim ta'minlanadi
AI Chatbot	Talabalarga 24/7 akademik maslahat berish	Tezkor axborot va doimiy qo'llab-quvvatlash

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, sun’iy intellekt texnologiyalari talabalarning akademik faoliyatini faqat nazorat qilish bilan cheklanmay, balki o‘quv jarayonini rejalashtirish, shaxsiylashtirish va natijalarni prognozlashda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, Learning Analytics va Adaptive Learning tizimlari talabaning o‘quv faoliyati bo‘yicha to‘plangan ma’lumotlarni tahlil qilish orqali individual tavsiyalar ishlab chiqishga imkon beradi.

Xorijiy tajribalar va ularning tahlili

Sun’iy intellekt texnologiyalarini oliy ta’lim tizimiga integratsiya qilish bo‘yicha dunyoning yetakchi universitetlari muayyan tajriba to‘plagan. Ushbu tajribalar shuni ko‘rsatadiki, sun’iy intellekt vositalaridan foydalanish talabalarning akademik faoliyatini samarali muvofiqlashtirish, o‘quv jarayonini individuallashtirish hamda ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, AQSh, Buyuk Britaniya, Singapur va Janubiy Koreya

universitetlarida akademik boshqaruv jarayonlari raqamli platformalar va sun’iy intellekt asosidagi tahliliy tizimlar bilan qo‘llab-quvvatlanmoqda.

2-jadval

Xorijiy davlatlarda sun’iy intellekt texnologiyalaridan akademik faoliyatni muvofiqlashtirishda foydalanish tajribasi

Davlat	Qo'llanilayotgan AI yechimlari	Asosiy natija	O'zbekiston OTMlari uchun tavsiya
AQSh	Learning Analytics, ChatGPT, AI Tutor	Talabalarning o'zlashtirishini real vaqt rejimida monitoring qilish	Akademik monitoring tizimlarini joriy etish
Buyuk Britaniya	Adaptive Learning, AI Assessment	Individual ta'lim yo'nalishlarini shakllantirish	Shaxsiylashtirilgan ta'limni rivojlantirish
Singapur	AI Academic Advisor	Talabalarga avtomatlashtirilgan akademik maslahat	Raqamli akademik maslahatchilarni yaratish
Janubiy Koreya	Smart Campus, AI Chatbot	Akademik xizmatlarni tezkor tashkil etish	Smart Campus elementlarini bosqichma-bosqich joriy etish

Jadval tahlili shuni ko‘rsatadiki, rivojlangan davlatlarda sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish faqat ta’lim jarayonini avtomatlashtirish bilan cheklanmaydi. Ular akademik rejalashtirish, individual maslahat berish, ta’lim natijalarini prognozlash hamda qaror qabul qilish jarayonlarini ilmiy asosda tashkil etishga xizmat qilmoqda.

Xorijiy tajribalarning yana bir muhim jihati — sun’iy intellekt vositalaridan foydalanishda pedagogning o‘rni saqlab qolinadi. AI o‘qituvchini almashtirmaydi, aksincha uning faoliyatini tahliliy ma’lumotlar bilan qo‘llab-quvvatlaydi, talabalarning o‘quv faoliyatini monitoring qilishni yengillashtiradi va o‘quv jarayonini yanada samarali tashkil etishga yordam beradi.

Mazkur tajribalar O‘zbekiston oliy ta’lim muassasalarida ham sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning ilmiy-metodik asoslarini takomillashtirish zarurligini ko‘rsatadi. Bunda milliy ta’lim tizimining o‘ziga xos xususiyatlari, raqamli infratuzilma imkoniyatlari hamda akademik etikaga oid talablarni inobatga olgan holda bosqichma-bosqich joriy etish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Sun’iy intellekt texnologiyalari asosida talabalarning akademik faoliyatini muvofiqlashtirishning innovatsion modeli

Tadqiqot davomida xorijiy tajribalar hamda zamonaviy ilmiy manbalar tahlili asosida sun’iy intellekt texnologiyalariga tayangan holda talabalarning akademik faoliyatini muvofiqlashtirishning innovatsion modeli ishlab chiqildi. Mazkur model talabalarning akademik faoliyati to‘g'risidagi ma’lumotlarni yig'ish, qayta ishlash, tahlil qilish va ularning natijalari asosida samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilishni ta’minlashga qaratilgan.

Taklif etilayotgan modelning asosini sun’iy intellekt vositalari orqali akademik ma’lumotlarni avtomatik tahlil qilish, talabalarning o‘zlashtirish darajasini monitoring qilish, individual ta’lim ehtiyojlarini aniqlash hamda shaxsiy tavsiyalar ishlab chiqish tashkil etadi. Bunda talabalarning davomat ko‘rsatkichlari, fanlarni o‘zlashtirish natijalari, mustaqil ta’lim faoliyati va raqamli ta’lim platformalaridagi faolligi kompleks baholanadi. Tahlil natijalari asosida o‘qituvchi va tyutorlar har bir talabaning akademik rivojlanish dinamikasini kuzatish, mavjud muammolarni o‘z vaqtida aniqlash va ularni bartaraf etish bo‘yicha zarur pedagogik choralarni belgilash imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Mazkur innovatsion modelning muhim jihatlaridan biri akademik faoliyatni boshqarishda ma’lumotlarga asoslangan yondashuvni ta’minlashidir. Sun’iy intellekt

texnologiyalari yordamida olingan tahliliy ma’lumotlar o‘qituvchilarning akademik qarorlarini asoslash, ta’lim jarayonini individuallashtirish va talabalarning o‘quv motivatsiyasini oshirishga xizmat qiladi.

Natijalar va muhokama

Tadqiqot natijalari sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish talabalarning akademik faoliyatini muvofiqlashtirish samaradorligini oshirishini ko‘rsatdi. Xususan, AI vositalari akademik ma’lumotlarni tezkor tahlil qilish, talabalarning o‘zlashtirish darajasini monitoring qilish hamda individual tavsiyalar ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa o‘qituvchilarga ma’lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish va ta’lim jarayonini samarali tashkil etish imkonini yaratadi.

Xorijiy tajribalar tahlili shuni ko‘rsatdiki, sun’iy intellekt texnologiyalarini ta’lim jarayoniga integratsiya qilish talabalarning o‘quv motivatsiyasini oshirish, mustaqil ta’lim ko‘nikmalarini rivojlantirish hamda akademik natijalarni yaxshilashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, AI vositalaridan foydalanishda akademik halollik tamoyillariga rioya qilish, shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish va o‘qituvchilarning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish muhim omillar hisoblanadi.

Tahlillar asosida oliy ta’lim muassasalarida sun’iy intellekt texnologiyalarini bosqichma-bosqich joriy etish, o‘qituvchilar uchun metodik tavsiyalar ishlab chiqish hamda raqamli infratuzilmani takomillashtirish zarurligi aniqlandi. Ushbu yondashuv talabalarning akademik faoliyatini muvofiqlashtirish sifatini oshirish va ta’lim jarayonining samaradorligini ta’minlashga xizmat qiladi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish talabalarning akademik faoliyatini muvofiqlashtirish samaradorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi. AI vositalari akademik jarayonni monitoring qilish, ta’limni individuallashtirish va o‘quv natijalarini tahlil qilish orqali ta’lim sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

Xorijiy tajribalar tahlili sun’iy intellekt texnologiyalarini oliy ta’lim tizimiga joriy etish akademik boshqaruvning samaradorligini oshirish, o‘qituvchi va talaba o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish hamda qarorlar qabul qilish jarayonini ma’lumotlar asosida tashkil etish imkonini berishini tasdiqladi.

Tadqiqot asosida oliy ta’lim muassasalari uchun sun’iy intellekt texnologiyalariga tayangan akademik faoliyatni muvofiqlashtirishning innovatsion yondashuvi taklif etildi. Mazkur yondashuv talabalarning o‘quv faolligini oshirish, akademik monitoringni takomillashtirish va ta’lim sifatini yuksaltirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining "Ta’lim to‘g‘risida"gi Qonuni. O‘RQ–637-son, 2020-yil 23-sentabr.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF–158-son Farmoni "O‘zbekiston – 2030" strategiyasi to‘g‘risida.
3. UNESCO. (2023). Guidance for Generative AI in Education and Research. Paris: UNESCO.
4. UNESCO. (2021). Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education. Paris: UNESCO.
5. Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. (2022). Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning. Boston: Center for Curriculum Redesign.